

محى الدين ابن عربي

ذُوالنُون مصري

سخنان، احوال و مقامات

ترجمة كتاب:

الكوكب الدرى

فى مناقب ذى النون المصرى

ترجمه و مقدمه:

مسعود انصارى

۱۴۳	مطالعه و مطالعه	۷۵۷
۱۴۴	مطالعه و مطالعه	۷۶۷
۱۴۵	مطالعه و مطالعه	۷۷۷
۱۴۶	مطالعه و مطالعه	۷۸۷
۱۴۷	مطالعه و مطالعه	۷۹۷
۱۴۸	مطالعه و مطالعه	۸۰۷
۱۴۹	مطالعه و مطالعه	۸۱۷
۱۵۰	مطالعه و مطالعه	۸۲۷
۱۵۱	مطالعه و مطالعه	۸۳۷
۱۵۲	مطالعه و مطالعه	۸۴۷
۱۵۳	مطالعه و مطالعه	۸۵۷
۱۵۴	مطالعه و مطالعه	۸۶۷
۱۵۵	مطالعه و مطالعه	۸۷۷
۱۵۶	مطالعه و مطالعه	۸۸۷
۱۵۷	مطالعه و مطالعه	۸۹۷
۱۵۸	مطالعه و مطالعه	۹۰۷
۱۵۹	مطالعه و مطالعه	۹۱۷
۱۶۰	مطالعه و مطالعه	۹۲۷
۱۶۱	مطالعه و مطالعه	۹۳۷
۱۶۲	مطالعه و مطالعه	۹۴۷
۱۶۳	مطالعه و مطالعه	۹۵۷

فهرست مطالب

۱۱		پیشگفتار	
۱۵		در حدیث دیگران	
۱۸		دیباچه‌ی کتاب	
۲۸	شقران عابد	۴۲	محنت
۳۰	دیگر استادان	۵۳	عرفان ذوالنون
۳۱	شاگردان	۸۲	احوال وی
۳۷	اقران	۱۱۵	ادب ذوالنون
۳۸	ذوالنون و بایزید بسطامی	۱۲۰	آثار
۴۱	شمائل	۱۲۲	وفات
۱۲۹		کلیات	
۱۵۲	محنت او و دیدار او با متوقّل	۱۳۵	نام، نسب و سرزمین او
۱۵۵	فتوت	۱۳۸	قصیلت و کمال او
	حکایت او با زرقاء به‌هنگام بازگشت	۱۴۳	وفات
۱۵۹	از بغداد	۱۴۵	دلیل توبه و آغاز سلوک
۱۶۱	خلوت، سمعان و پرهیزگاری	۱۴۷	دالش او در حدیث
	امانت، کیاست، گرامی داشت	۱۴۸	احادیثی که از مالک بن انس روایت
۱۶۳	اهل دانش	۱۵۰	کرده است

۲۶۳		ادب	۲۸۵	حِکم
۲۶۴		فتورت	۲۹۱	شناخت و معارف
۲۶۴		نهایی و خلوت	۳۰۲	توحید
۲۶۷		حيات	۳۰۵	خرد و خردمند
۲۶۷		بَنِيَازِي	۳۰۷	آرامش و نیکویی
۲۶۸		تسليم	۳۰۷	مقام پیامبران
۲۶۸		رضا	۳۰۸	فریبکاری با مردم
۲۶۹		مراقبت	۳۱۰	لغزش‌ها
۲۷۰		هیبت و انس	۳۱۲	تصوّف و صوفی
۲۷۲		ظن نیکو	۳۱۲	ترتیب احوال و مقامات
۲۷۴		محبت و دوستی	۳۱۶	پند و اندرز
۲۷۴		اندوه عشق	۳۲۴	وصایا و نصایح
۲۷۵		نشانه‌های عشق	۳۴۷	امر به معروف و نهی از منکر
۲۷۶		شکوه عاشق...	۳۵۱	مکاتبات
۲۷۷		تفاوت دوستی و عشق	۳۵۷	وصف طایفه صوفیان
۲۸۱		شوق	۳۶۸	در وصف ابدال
۲۸۲		سماع	۳۸۸	وصف دل‌های عارفان
۲۸۴		وجود	۳۸۹	حمد و سپاس متعال
۲۸۴		كمال		
۳۹۷		مردان و زنان عابد		

۴۵۵		خاتمه‌ی کتاب		
۴۶۱		عهد ناز و گمان نیکی	۴۵۷	دعای عارفی نعمت یافته
۴۶۵		ادب و آگاهی از شناخت...	۴۵۸	نامه‌ی اعتراف
۴۶۶		تعارض حال و مقام	۴۵۹	همتی ارجمند
۴۶۷		حال کسی که...	۴۵۹	شناخت کشفی...
۴۶۸		سپاس عارفی که...	۴۶۰	شناخت عرفانی...

۱۶۶		انصاف و نیکخواهی	۱۷۲	اندوه او
۱۶۷		صفت او	۱۷۳	عشق او
۱۶۷		ادب و قدرت وجود او	۱۷۴	حال او در ذکر و یاد خدا
۱۶۸		کمال عقل و خردمندی او	۱۷۴	خوراک او
۱۶۹		احوال او در لحظه‌های بسط	۱۷۵	در بستر مرگ
۱۶۹		احوال او در سمع و اشراف و...	۱۷۹	مناجات، ستایش و دعای او
۱۷۱		مجاهدت، اقرار و مراقبت و خوف	۲۰۹	کرامات
۱۷۲		مقام منت		
۲۱۹				سخنان
۲۴۳		تواضع	۲۲۱	باب توفيق
۲۴۴		جود	۲۲۲	باب عبادت و عبودیت
۲۴۶		اخلاق	۲۲۴	تبوه
۲۴۸		سخاء	۲۲۴	مجاهدت
۲۴۹		مهریانی	۲۲۶	زهد
۲۴۹		فقر	۲۲۹	پرهیزگاری
۲۵۰		ابتلاء	۲۳۰	توکل
۲۵۱		آرزوهای کوتاه	۲۳۲	اطمینان به خدا
۲۵۲		ذکر	۲۳۳	گرسنگی
۲۵۳		ولایت	۲۳۳	قناعت
۲۵۴		اخوت	۲۳۳	خاموشی
۲۵۵		اراده	۲۳۴	یقین
۲۵۶		حلم	۲۳۵	صبر
۲۵۷		اسلام و ایمان	۲۳۶	شکر
۲۵۷		حدیث والظوا...	۲۳۷	تقوا
۲۵۸		حیاء	۲۳۸	خوف
۲۵۹		دوستی و صحبت برای خشنودی خدا	۲۴۰	رجا
۲۶۱		صدق	۲۴۱	اخلاص

۵۱۵	پرسش صادقانه	۵۲۰	تجزید کلی و شناخت ادیب
۵۱۵	صدق مرید	۵۲۱	وصیت و خیرخواهی و پند
۵۱۶	تناسب نقوس	۵۲۲	حال و صفت پرواپیشگان
۵۱۷	حالت محبت ویژه خدا	۵۲۴	وصف اولیای رحمان
۵۱۷	وصیت و خیرخواهی	۵۲۶	نور الهی
۵۱۸	پاسخ عارف	۵۲۸	برای عاشق راستین زیان ندارد
۵۱۸	همدلی با مأنوس	۵۲۹	زنی ولی و عارف و عاشق
۵۱۹	وصف وقت شناسان	۵۳۳	جدایی اما وصل
۵۳۴	خاتمه
۵۴۹	فهارس
۵۵۰	فهرست آیات قرآنی	۵۶۶	فهرست جای‌ها
۵۵۳	فهرست احادیث نبوی	۵۶۸	فهرست واژگان و اصطلاحات عرفانی
۵۵۴	فهرست نام کسان	۵۸۲	فهرست منابع

۴۹۳	هشدار	۴۶۹	پرسش شاهد و حکمت عارف
۴۹۴	وصیت و خیرخواهی	۴۷۰	اعتراف، تسلیم و انصاف
۴۹۴	ذوق و عرفان	۴۷۴	قربتی که...
۴۹۶	دلایل محبت و امید	۴۷۷	قربتی پاک
۴۹۵	زمان روا داشتن دعا	۴۷۷	توحید سودایی است که...
۴۹۶	جایگاه دل	۴۷۷	تحلیل عرفانی و وصفی مقدس
۴۹۷	ذوق و شوق	۴۷۹	نامه‌ای عرفانی
۴۹۷	حکمت	۴۸۰	حکمت والگی
۴۹۸	وصف عارفی که...	۴۸۰	در پاسخ پرسشی از تصوّف
۴۹۹	کرامات خواص	۴۸۱	ذوالنون، سرور حکیمان
۵۰۰	وصف محظوظ	۴۸۲	هشدار
۵۰۰	او صاف ویژگان درگاه حق	۴۸۲	خیرخواهی و وصیت
۵۰۱	شرح نشانه‌های گشایش	۴۸۳	وصف عشق راستین
۵۰۱	وصیت و خیرخواهی	۴۸۳	حضور
۵۰۲	غیر خدا هرچه باشد	۴۸۴	سخن ذوالنون درباره‌ی...
۵۰۲	عنایت و ادب	۴۸۵	انواع شناخت
۵۰۴	وصف اولیای خدای رحمان	۴۸۵	مراتب یکتاپرستان
۵۰۵	وصف شیفتگی	۴۸۶	نشانه‌ی محبت
۵۰۷	سخنی برآمده از حالی پسندیده که...	۴۸۶	آرمان اهل شناخت
۵۰۹	تعالی ارواح در عالم افتتاح	۴۸۷	ذکر عارفان
۵۱۰	حکمت و معرفت	۴۸۸	حکمت سرشار
۵۱۱	صیاد صحنه‌ها	۴۸۸	شم
۵۱۱	نامه به خیرخواهی دلسوز	۴۸۹	ادب و هوشیاری
۵۱۲	یقین راستین	۴۸۹	آگاهی ارجمند
۵۱۳	دانش خردمند	۴۸۹	شوق و اشتیاق
۵۱۴	عالمان این امت	۴۹۰	حفظ بندگانی که...
۵۱۴	مناجات درونی	۴۹۱	همتی بلند
۵۱۴	ظرف و تذکر	۴۹۲	ادب

ای همه هستی ز تو پیدا شده

سال‌ها بود که سخنان کوتاه و بلند و مضامین و مفاهیم بس ارجمند، مکتوبات و ستایش‌های وزین و اشعار دلنشیں ذوالنون مصری را از لابه‌لای متون اهل عرفان می‌دیدم و می‌خواندم، تو گفتی انگبینی است فرو چکیده از نحل روحش و یا رطب تازه چینی که بر کام مستاقان خوش می‌نشست و می‌دانستم که برخی متون، مستقل یا غیرمستقل، به او و سخنانش پرداخته‌اند و در «تاریخ مدینة الدمشق»، «حلية الأولياء» حافظ، ابی نعیم اصفهانی، «الوافى بالوفيات» صفدی، طبقات الصوفیه‌ی سلمی و طبقات الأولیاء ابن الملقن طولانی ترین گزارش از زندگی و سخنانش را یافته بودم و چکیده‌ای نیز در متونی از قبیل رساله‌ی قشیریه، تذكرة الأولیاء و کشف المحجوب هجویری آمده است. از «السر المکنون فی مناقب ذی النون» اثر جلال‌الدین سیوطی نیز آگاه هستم، اما تا به امروز چشمم به دیدنیش روشن نشده است. کتاب «العابد العارف العالم، ذوالنون المصری» اثر محقق بر جسته‌ی مصری، دکتر عبدالحليم محمود را سالیانی پیش خوانده بودم و درباره‌ی کتاب «الکوکب الدّرّی فی مناقب ذی النون المصری» با توجه به علاقه‌ای که به آثار ابن عربی داشتم، در کتابشناسی‌هایم شرح مختصری نوشته بودم، تا این که بزرگواری نسخه‌ای چاپ شده از آن را در اختیارم گذاشت و به دقت آن را مطالعه کردم و مانند بسیاری از متون طبع یافته که متأسفانه دارای اغلاط نوشتاری هستند، بسیاری نکته‌ها را با رجوع به متون مرتب اصلاح کردم و سرانجام تصمیم گرفتم که آن را به فارسی ترجمه کنم و اکنون به لطف حق این طرح به انجام رسیده است و آن را در دو

حافظ عروس طبع مرا جلوه آرزوست آیینه‌ای ندارم از آن آه می‌کشم
در هر صورت آنچه در این باره به شیخ اکبر، محی‌الدین، محمد بن علی بن محمد
بن عربی حاتمی طایبی اندلسی (م ۶۳۸) رسیده بود و آنچه که ما توانستیم درباره‌ی
زندگی، اندیشه، ادب و عرفان این عارف بزرگ بیابیم و بگوییم به علاقه‌مندان عرصه‌ی
شناخت شهودی و عرفان جاودان خداوندی تقدیم می‌گردد «تا چه در نظر آید».
مسعود انصاری، شانزدهم بهمن ماه، که یک‌هزار و سیصد و هشتاد و نه سال
خورشیدی از هجرت فرهنگ آفرین آخرین پیامبر الهی گذشته است.

بخش سامان داده‌ام؛ نخست آن که دیباچه‌ای تقریباً مفصل درباره‌ی زندگی، استادان، اقران، شاگردان و عرفانِ ذوالنون نوشته‌ام و پس از آن ترجمه‌ی متن کتابِ ارزشمند «الكوكب الدّرّی» را آورده‌ام که امیدوارم در فهم شناخت عمیق و اصول طریق و خیال دقیق او روشنگر باشد و این همه را بیش از آن که خدمتی به ساحت ایشان بپندارم توفیقی برای خویش می‌دانم که این متن متین مدّتی یار شفیق و همدم تحقیق من بوده است.

ابن عربی تنها در این کتاب به او نپرداخته، بلکه در روح القدس نیز فرازهای بلندی از اشارات و عباراتش را در اوصاف اولیای حق آورده و بیش از سی بار در فتوحات مکیه از او یاد کرده و ذکر او در آثار و رساله‌های دیگر کش نیز هست و نظر به آن که هر دو تقریباً از یک دیار بوده‌اند (شمال آفریقا) و هر دو روزگاری را در شام و بیت المقدس و جبال گذرانده‌اند، تو گویی از این حیث نیز بیشان پیوندی هست و رابطه‌ی ظریف دیگری هم بین آنان وجود دارد و آن این که محققان، پردازانده‌ی اصلی عرفان نظری را که ابن عربی نماینده‌ی آن است، ذوالنون می‌دانند و اصلاً از این جهت او را «ذوالنون فیلسوف» دانسته‌اند، حال آن که در نگاه و نظر این بندۀ روح او با این اصطلاح ناآشناست، هر چند خرد را می‌ستاید و برای آن جایگاهی بلند قایل است. این وصف را بیشتر کسانی درباره‌ی او به کار برده‌اند که معتقد‌اند آموزه‌های نوافلاطونی که وارد فرهنگ اسلامی شده، در شکل‌گیری عرفان نظری تأثیر داشت. چنین به نظر می‌رسد اطلاق چنین وصفی بر او با تسامح و بدون تحقیق صورت پذیرفته است، ولی این واقعیت هم قابل انکار نیست که عرفانِ اصیل و شناخت والای ذوالنون از پشت‌وانه‌ی نظری بسیار عمیقی هم برخوردار است که «به کُنه آن نَرَسَد صدهزار فکر عمیق». ولی حق آن است که عرفان او اصالیتِ اصیل دارد و تجربه‌ی راستین بومی - اسلامی است و اندر آن آینه می‌باید چنان نگریست که به راستی بتوان از حسن او آگاه شد و سخنان مشوش و اتهامات پر از غش به کشف حقیقت خدمتی نمی‌کند. همچنین باید در نظر داشت که پژوهش درباره‌ی تجربه‌های شخصی که عارفان آن را به چندین لایه از دل خویش فرو پوشانده‌اند با برخی اثار که از آن بیرون می‌جهد، کاملاً در دسترس محقق قرار نمی‌گیرد، مگر برای کسی که از آن آزموده‌ها آزموده باشد و به قول حافظ:

شهریست پر کرشمه حوران ز شش جهت چیزیم نیست گرنه خریدار هر ششم